Ali b. İbrahim El-Kastamûnî'nin Kudüs Üniversitesi Kütüphanesindeki "Müseccelü'l-İmâm" Adlı Yazma Eserine Dair

About Manuscript Named "Müseccelü'l-İmâm" Which is Belong Ali b. İbrahim El-Kastamûnî in Al-Quds University

Hatice AVCI

Arş. Gör. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Tefsir Anabilim Dalı,
Dr., Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Divinity, Department of Tafsir,
Eskişehir, Turkey
h.avci@ogu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-9788-2385>

Sema ÇELEM

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Tefsir Anabilim Dalı,
Dr., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Divinity, Department of Tafsir,
Ankara, Turkey
sema.celem@hbv.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-7596-8951>

Makale Bilgisi / Article Information

<http://dx.doi.org/10.29228/tbd.2007.40161>

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 13 Kasım / November 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 31 Aralık / December 2019

Yayın Tarihi / Published: 31 Aralık / December 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December 2019

Cilt / Volume: 27

Sayfa / Pages: 758-775

Copyright © Published by Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences.

All rights reserved. www.toplumbilimleri.com

**Ali b. İbrahim El-Kastamûnî'nin Kudüs Üniversitesi Kütüphanesindeki
"Müseccelü'l-İmâm" Adlı Yazma Eserine Dair**

Öz: Bu makale, 21 Eylül-5 Ekim 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilen "Kudüs Üniversitesi'ndeki Osmanlı El Yazmaları" başlıklı proje kapsamında ulaştığımız bir el yazması eseri inceleyerek bilim dünyasına kazandırmayı hedeflemektedir. Osmanlı Dönemi'ne ait *Müseccelü'l-İmâm* adlı bu el yazması eserin müellifi Kastamonulu Ali b. İbrahim b. Hızır b. İshak'tır (v.?). Filistin Kudüs Üniversitesi Kütüphanesi'nde hakkında bilgi bulunmadığı için kataloğa eklenmemiş ve üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Üniversite kütüphanesinde yapılan incelemeler sırasında eserin kimliği tarafımızdan tanımlanmaya çalışılarak baştan sona tüm sayfaları fotoğraflanmıştır. Tespit edilen bilgiler kütüphane yönetimine bildirilmiştir. Ayrıca Türkiye'ye döndükten sonra eserin vakfedildiği kütüphaneye geri getirilmesi için gerekli resmî girişimler başlatılmıştır. Bu makale eserin üzerinde yapılmış ilk çalışmadır. Çalışmanın fotoğraflama kısmı ile ilk aşamaları Kudüs Üniversitesi'nde tamamlanmıştır. Kitabın yapısal ve içerik incelemesi ise Türkiye'ye döndükten sonra fotoğraflar üzerinden devam etmiştir. Kitabın içerik incelemesinde bir bölüm kısmen tercüme edilmiştir. Kitap Hanefi fıkına ait eserler veren Kâdîhan, Tahâvî, Halvânî gibi müelliflerden ve *el-Câmi`u'l-Kebîr*, *el-Câmi`u's-Sağîr*, *el-Hidâye*, *Mültekât* gibi eserlerden istifadeyle hazırlanmış namazı, şartlarını ve hikmetlerini ele alan bir eserdir. Kitabın yazılma gayesi olarak "halkın namaza karşı isteksizliğini" gösteren müellif, namazın hikmetleri ile ilgili kısmı oldukça geniş yazmıştır. Bu bölümde ayet, hadis ve rivayetlere yer vermiştir. Kitap, Sivas Câmi-i Kebîr yakınlarındaki Dâru'l-Kütüb'e vakfedildiği halde günümüzde Kudüs'ün Batı Şeria bölgesindedir.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, El Yazması, Osmanlı, *Müseccelü'l-İmâm*, Hanefi Fıkı, Namaz.

About Manuscript Named "Müseccelü'l-İmâm" Which is Belong Ali b. İbrahim El-Kastamûnî in Al-Quds University

Abstract: This article aims to demonstrate a manuscript book named "Müseccelü'l-İmâm" to sciences world. This manuscript is reached with project of "Ottoman Manuscripts at the Al-Quds University" in Library of Al-Quds University. This book belongs to the

Ottoman period and the author is Ali b. İbrahim b. Hızır b. İshak al-Kastamûnî (v.?). This manuscript has been recorded “unknown” and has not been added to the catalog in Library of Al-Quds University. Therefor it has not been studied never. During the studies carried out in the university library, we tried to identify the identity of the book and photographed all its pages. Identify information was reported to the library administration. Also official works have been started for returned the book to Turkey. This article is the first study about mentioned book. The photographs and the first stages of the study were completed at the Al-Quds University. The structural and content review of the book is made out of photographs after returning to Turkey. A chapter has been partially translated in the content review of the book. The book was prepared with the use of writers such as Kâdîhan, Tahâvî, Halvânî and works such as *al-Câmi`u'l-Kebîr*, *al-Câmi`u's-Sağîr*, *al-Hidâye*, and *Mültekât*. It includes praying, praying conditations and wisdoms. The author's reason for writing the book was “the public's unwillingness to praying.” The part related to the wisdoms of praying was written quite extensive. This part is included verses, hadiths and narrations. Although the book was owned by a library near the Ulu Mosque in Sivas, it is now in the West Bank area of Jerusalem.

Keywords: Jerusalem, Manuscript, Ottoman, *Müseccelü'l-İmâm*, Fiqh of al-Hanefi, Praying.

GİRİŞ

İncelemesini yaptığımız *Müseccelü'l-İmâm* adlı eser Osmanlı Dönemine ait bir el yazmasıdır. Dili Arapça, müellifi el-Kastamûnî nispesiyle anılan Ebû Safiyye Ali b. İbrahim'dir (v.?). Eserde hangi tarihte yazıldığına dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Varakların müellif tarafından numaralandırılması, Anadolu'da kütüphanelerin Dâru'l-Kütüb adıyla 14. yüzyıldan itibaren açılmaya başlanması gibi veriler göz önünde bulundurulursa 10./16. yüzyıldan sonra yazıldığı düşünülebilir.¹

¹ Bu yargımız varak numaralamanın 10./16. yüzyıldan itibaren yaygın kullanılma başlanması bilgisine dayanmaktadır. Bkz. Adam Gacek, *Arapça Elyazmaları İçin Rehber*, çev. Ali Benli, M. Cüneyt Kaya (İstanbul: Klasik, 2017), 348.

Kitabın kapağındaki bir notta, Sivas'taki Câmi-i Kebîr yakınındaki Dâru'l-Kütüb'e vakfedildiği yazılmıştır. Günümüzde ise Kudüs'ün Batı Şeria tarafında bulunan Kudüs Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir. Yaptığımız çalışmaya kadar kütüphaneye kaydı yapılmamış, *meçhul* tanımıyla bir dosyada saklanmıştır. Eserin buraya ne zaman ve kimler tarafından getirildiği bilinmemektedir.²

Bu makalede söz konusu eser bilim dünyasına kazandırılması hedefiyle yapısal ve içerik özellikleri bakımından iki başlık altında incelenmektedir. Makale metni eserin orijinal fotoğraflarıyla desteklenmiştir.³ Müellifin kaynakları gözden geçirilmiş ve makalenin sınırları göz önünde bulundurularak birkaçı hakkında genel bilgiler verilmiştir. Eserin dili ve yöntemini anlamaya katkı sağlaması açısından "Namazın Sırları" başlıklı en uzun bölümü kısmen tercüme edilmiştir.

Resim 1: *Müseccelü'l-İmâm*'ın dış kapak resmi.

² Esere ulaşmamızı sağlayan Kudüs Üniversitesi Kütüphanesi sabık müdürü Raşid Beyefendi'ye, müdür vekili Ruba Hattab'a ve proje destekçimiz Kudüs Yunus Emre Enstitüsü müdürü Reha Ermumcu'ya teşekkür ederiz.

³ Kudüs Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunduğumuz süre içerisinde el yazması eserlerin fotoğraflamasını yapan proje ekibinden tarihçi Sezer Mert Karakuş'a teşekkür ederiz.

1. ESERİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

Kitap kahverengi karton kapaklıdır. Kitabın giriş ve iç sayfaları arasındaki tek sayfa, hat ve sayfa yapısı bakımından farklıdır. İç kapaklarda üç farklı hat bulunmaktadır: Müellifin hattı, vakfedenin hattı ve kitabın sahibi Abdullah es-Sivâsî'nin hattı. İlk sayfalardaki notların müellife, son sayfadaki notların kitabın sahibine ait olduğu düşünülmektedir.

Resim 2: Müseccelü'l-İmâm'ın ön kapak içi resmi.

Resim 3: Müseccelü'l-İmâm'ın arka kapak içi resmi.

Eserin sayfaları yıpranmış olmakla birlikte iyi durumdadır. Sayfalar müellif tarafından 92 varak olarak numaralandırılmıştır. Ancak müellif sehven 47'den 49'a atlamıştır. Kitabın sayfa boyutu 135mm x 194mm, yazı boyutu 78mm x 133mm'dir. Sayfalar 15 satırdır.

Yazımda siyah ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Müellif bilgiyi aktarmak istediği kaynağı bazen eserin bazen de müellifin ismi olarak kırmızı yazmış, metni siyah mürekkeple oluşturmuştur. Bâb başlıkları kırmızıdır. Ayrıca paragraf başı sayılabilecek yerlere kırmızı mürekkeple işaret konulmuştur. Düzenli olmamakla beraber bazı sayfa kenarlarında haşiyeler bulunmaktadır. Varakların b kısımlarında sayfa altına bir sonraki sayfanın ilk kelimesi yazılmıştır.

Resim 4: Müseccelü'l-İmâm'ın mukaddime sayfası.

Metnin dili Arapçadır. Metin nesih hattıyla yazılmıştır ve harekesizdir. Bazı sayfalara "مطلب مما يلزم" ve "مطلب مما يحفظ" notları düşülmüştür.

2. ESERİN İÇERİK ÖZELLİKLERİ

Eser namaza dair konuları içeren bir risaledir ve müellif nüshasıdır. Kitabı Müseccelü'l-İmâm olarak adlandırdığını belirten müellif, halkın namaz kılmaya üşendiklerini

görünce bu eseri yazmaya karar verdiğini belirtmektedir. Ona göre namaz, “Tevhitten sonra Allah’a yaklaştıran ibadetlerin en büyüğü ve tüm ibadetlerin toplamıdır.”

Kitabın kapağı açıldıktan sonra karşımıza çıkan sayfalarda bazı notlar yer almaktadır. Bunların arasında dua cümleleri, hadis metinleri ve kitabın *muhafaza edilmek şartıyla Sivas Câmi-i Kebîr yakınındaki Dâru'l-Kütüb'e vakfedildiği* yazılmıştır. Eserin mukaddimesinden önce kime ait olduğu belli olmayan, bâb ve fasıllardan oluşan detaylı bir fihrist hazırlanmıştır. Bu fihrist müellifin mukaddimeye sunduğu fihristten farklıdır. Kanaatimizce kitabın sahibi olan Abdullah es-Sivasî içeriğin tamamını sayfa numaralarıyla yazarak bölümlere kolay ulaşmayı hedeflemiştir. Bu sayfaya ilmin önemine dair notların bulunduğu farklı bir kâğıt eklenmiştir ve sayfanın yazı stili de farklıdır.

Müellif kitabın mukaddimesinde besmele, hamdele ve salveleden sonra kendisini müznib ve asi olarak nitelendirmiştir. Künyesiyle birlikte ismini Ebu Safiyye Ali b. İbrahim b. Hızır b. İshak olarak açıkça zikretmiş, sonra kendisini Kastamonu'ya nispet etmiştir. Dikkat çekici olan el-Kastamûnî ifadesinin vâv harfi terk edilerek yazılmış olmasıdır. Ancak eserin Sivas Câmi-i Kebîr [Ulu Camii] yakınlarındaki bir kütüphaneye vakfedilmiş olması müellifin Kastamonulu olduğu fikrini pekiştirmektedir. Ancak müellifin hayatı hakkında bunun dışında bir bilgiye sahip değiliz.

Müellif eseri 10 bâb halinde hazırlamış ve her bâbı başlıklandırmıştır. Buna göre;

1. bâb: İstincânın tanımı
2. bâb: Necasetler
3. bâb: Necasetlerin temizlenmesi
4. bâb: Teyemmüm
5. bâb: Abdest
6. bâb: Namaz kılmanın mükâfatı / Namazı terkin cezası
7. bâb: Namazın şartları
8. bâb: Namazın tarifi
9. bâb: Namazın sırları
10. bâb: İmamet ve iktida

Resim 5: Müseccelü'l-İmâm' da eser hazırlanırken başvurulan kaynaklar kırmızı ile yazılmıştır.

2.1. Müellifin Kaynakları

Müellif mukaddimede eseri hazırlarken 80 kitabın fetva bölümünden ve takva ehline ait 20 kitaptan istifade ettiğini yazmıştır. Müellifin kaynaklarından bazıları şunlardır:

Kâdîhan: Ebü'l-Mehâsin Fahrüddîn Hasen b. Mansûr b. Mahmûd el-Özkendî el-Fergânî (v. 592/1196) *Fetâvâ*'sıyla tanınan Hanefî fakihidir. Fetâvâ Kâdîhan adlı fıkha dair meşhur eseriyle birlikte *el-Emâlî*, *Şerhu Edebi'l-Kâdî li'l-Haşşâf*, *el-Vâkı'ât*, *el-Mehâdir*, *Şerhu'l-Câmi'i'l-Kebîr* adlı eserleri bulunmaktadır.⁴

Mültekât: Ebü'l-Kâsım Nâsırüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Muhammed b. Alî el-Hüseynî el-Medenî es-Semerkandî'nin (v. 556/1161) eseridir. Eserin tam adı *el-Mültekât fi'l-Fetâva'l-Hanefiyye* dir. Müellifin *Câmiu'l-Fetâvâ* adlı eserinden seçmelerle 549 (1154) yılında bitirdiği bu kitap Hanefî uleması arasında meşhurdur.⁵

Tahâvî: Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme b. Abdülmelik el-Ezdî et-Tahâvî (v.321/933) Mısır'ın yetiştirdiği en büyük Hanefî fıkıh âlimidir. Başlangıçta Şâfiî iken daha sonra Hanefî olan Tahâvî, usûl ve furûda mezhep imamına birçok konuda muhalefet etmiş

⁴ Ahmet Özel, "Kâdîhan", *DİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 2001), 24: 121-123.

⁵ Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*, (Ankara: TDV Yayınları, 2017), 76.

bir müctehittir. Hanefî mezhebinin teşekkül döneminde fıkhn çeşitli alanlarında kaleme aldığı eserlerle mezhebin oluşumuna ve yayılmasına, farklı türlerde literatürün ortaya çıkışına öncülük etmiştir. *el-Muhtasar* adlı eseri Hanefî mezhebinin ilk muhtasarı olarak kabul edilmektedir.⁶

el-Câmi'u'l-Kebîr: Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin (v.189/805) "*Zâhirü'r-Rivâye*" diye bilinen ve Hanefî mezhebinin ana kaynaklarını oluşturan altı eserinden biridir. *el-Câmi'u's-Sağîr*'de sadece hocası Ebû Hanîfe'den Ebû Yûsuf vasıtasıyla gelen görüşleri bir araya getiren Şeybânî, *el-Câmi'u'l-Kebîr*'i bizzat kendisi telif etmiştir.⁷

el-Câmi'u's-Sağîr: Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin (v.189/805) "*Zâhirü'r-Rivâye*" diye bilinen ve Hanefî mezhebinin ana kaynaklarını oluşturan altı eserinden biridir. Bu eserdeki malumatı Şeybânî, Ebû Yusuf vasıtasıyla Ebû Hanîfe'den rivayet etmiştir.⁸

el-Asl: Ebû Abdullah Muhammed b. el-Hasan b. Ferkad eş-Şeybânî'nin (v. 189/805) ilk ve en hacimli eseri olup *el-Mebsût* diye de bilinmektedir.⁹

Bakkâlî: Ebu'l-Fadl Muhammed b. Ebi'l-Kâsım b. Bâbcûk el-Hârizmî el-Bakkâlî (v.562/1167). Hanefî fıkhn âlimi, edip ve müfessirdir.¹⁰

Tecrîd: Irak Hanefî ulemasının önde gelen isimlerinden biri olan Ebu'l-Hüseyin Ahmed b Muhammed b. Ahmed b. Ca'fer el-Kudûrî'nin (v.428/1037) eseridir. Ebû Hanîfe ve Şâfiî arasındaki ihtilafların delilsiz olarak ele alındığı bir eserdir.¹¹

Hizâne: Hanefî fıkhn âlimi olan Ebû Abdullah Yusuf b. Ali b. Muhammed el-Cürcânî'nin eseridir (522/1128'den sonra). Eserin tam adı *Hizânetu'l-Ekme'l*'dir.¹²

Fetâvâyı-Hâmidîyye: Osmanlı şeyhülislâmı olan Hâmid Mahmud Efendi'nin (v.985/1577) meşhur ve önemli fetva kitabıdır.¹³

⁶ Özel, *Hanefî Fıkhn Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*, 37-38; Davut İltaş, "Tahâvî", *DİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 39: 385-388.

⁷ Aydın Taş, "Şeybânî, Muhammed b. Hasan", *DİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 39: 38-42.

⁸ Özel, *Hanefî Fıkhn Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*, 25.

⁹ Taş, "Şeybânî, Muhammed b. Hasan", *DİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 39: 38-42.

¹⁰ Özel, *Hanefî Fıkhn Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*, 77-78.

¹¹ Özel, *Hanefî Fıkhn Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*, 49.

¹² Özel, *Hanefî Fıkhn Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*, 64.

¹³ Özel, *Hanefî Fıkhn Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*, 267.

Halvânî: Ebû Muhammed Şemsüleimme Abdülazîz b. Ahmed el-Halvânî (ö. 452/1060 [?]) Buharalı Hanefî fakihidir. Fıkha dair eseri *el-Mebsut*'tur.¹⁴

Mebst: Ebû Bekr Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed Şemsüleimme es-Serahsî'nin (v. 483/1090) eseridir. Hâkim eş-Şehîd'in (v.334/945), İmam Muhammed'in "Zâhiru'r-Rivâye" eserlerinden derlediği *el-Kâfi* adlı kitabının şerhidir.¹⁵

el-Hidâye, Mecmuu'n-Nevâzil: Ebu'l Hasen Burhânüddin Ali b. Ebûbekr b. Abdülcelil el-Fergânî el-Merğînânî'nin (v. 593/1197) iki farklı eseridir. *el-Hidâye* Osmanlılar zamanında çok itibar gören meşhur Hanefî fıkıh kitabıdır.¹⁶

Şerhu't-Tahâvî: Hanefî âlimi olan Ebû Bekr Ahmed b. Ali el-Cessâs er-Râzî'nin (v. 370/981) eseridir. Tahâvî'nin *Muhtasar*'ının önemli şerhlerinden biridir. Eserin tam adı *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*'dir.¹⁷

Nâtîfî: Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Ömer en-Nâtîfî et-Taberî (v. 446/1054) Hanefî âlimidir. Mezhep fukahası ile ilgili fukaha tasnifinde "ashâb-ı tercih" grubundan sayılmıştır. *el-Ecnâs ve'l-Furûk, Vâkıatü'n-Nâtîfî, Ahkâmu'n-Nâtîfî, er-Ravda fi'l-fürû, Fetâvâ ve el-Hidâye fi'l-Fürû* adlı eserleri vardır.¹⁸

Sadru's-Şehîd: Ebû Muhammed Hüsâmüddîn es-Sadrü's-Şehîd Ömer b. Abdilazîz b. Ömer b. Mâze el-Buhârî (ö. 536/1141) Hanefî alimlerinin önde gelenlerinden kabul edilmektedir. *el-Fetâvâ'l-Kübrâ, el-Fetâvâ's-Suğrâ, Vâkıâtü'l-Husâmî, Şerhu Edebi'l-Kâdî, Umdetü'l-Fetâvâ, Şerhu Kitâbi'n-Nefekât Şerhu'l-Camii's-Sağîr, Usûlü'l Fıkh, el-Mebst fi'l-Hilâfiyât, el Müntekâ ve Şerhu'l-Câmii'l-Kebîr* eserleri vardır.¹⁹

Nesefî: Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî (v. 710/1310). Hanefî mezhebinin klasik sonrası dönemde çok etkili olmuş bir âlimdir. Nesefî temel İslâm ilimlerinin hemen her dalında eser vermiş ve bunların bir kısmı Hanefî mezhebi çevrelerinde çok etkili olmuştur. *Kenzü'd-Dekâik, Menâru'l-Envâr, Keşfü'l-Esrâr, el-Kâfi, el-*

¹⁴ Kamil Şahin, "Halvânî", *DİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 1997), 15: 383.

¹⁵ Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*, 59.

¹⁶ Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*, 86, 87.

¹⁷ Mevlüt Güngör, "Cessâs" *DİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 7: 427-428.

¹⁸ Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*, 52.

¹⁹ Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*, 65.

Mustesfâ, el-Musaffâ, Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl, Şerhu'l-Umde adlı eserlere sahiptir.²⁰

Îzâh: Ebü'l-İhlâs Hasen b. Ammâr b. Alî eş-Şürûnbülâlî'nin (v. 1069/1659) *Nûru'l-Îzâh ve Necâtü'l-Ervâh* adlı temel ibadetleri konu edinen muhtasar bir eserdir.²¹

Nihâye: Hanefî fıkıh âlimi olan Hüsâmuddîn Hüseyin b. Alî b. Haccâc el-Buhârî es-Siğnâkî'nin (v. 714/1314) eseridir. Bu eser *el-Hidâye*'nin önemli şerhlerinden biri olup Suyûtî'nin belirttiğine göre aynı zamanda *el-Hidâye*'nin ilk şerhidir.²²

Ğunye: Hanefî fıkıh âlimi olan İbrahim b. Muhammed b. İbrahim el-Halebî'nin (v. 956/1549) eseridir. Eserin tam adı *Ğunyetü'l-Mütemellî fî şerhi Münyetü'l-Musallî* dir. Sedîdüddin el-Kaşğârî'nin (v.705/1305) *Münyetü'l-Musallî* adlı taharet ve namaza dair muhtasar eserinin şerhi olup, *Halebî Kebîr* adıyla da tanınmaktadır.²³

Resim 6: Eserin iç sayfalarından kitaptaki yıpranmaları gösteren bir örnek.

²⁰ Murteza Bedir, "Nesefî, Ebü'l-Berekât", *DİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 32: 567-568.

²¹ Şevket Topal, "Şürûnbülâlî", *DİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 39: 274-276.

²² Rahmi Yaran, "Siğnâkî", *DİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 2009), 37: 164-166.

²³ Şükrü Selim Has, "Halebî", *DİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 1997), 15: 231-232.

Resim 7: Eserin iç sayfalarından müellifin eklediği sayfa numaralarının tashih edilmiş halini gösteren bir resim.

2.2. Müellifin Metodu

El-Kastamûnî'nin namaza dair hazırlamış olduğu eserindeki yöntemini maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

1. Namazla ilgili bütün konuları ele almıştır. Örneğin; istinca, necaset, abdest ve duaları, teyemmüm, namazın şartları ve sırları, imamet vd.
2. Esere bir mukaddime yazarak burada eserin ismini ve yöntemini açıklamıştır.
3. Kitabı bâblara ayırmıştır.
4. Her bâb başlığının altında ele aldığı konunun kaynağını kırmızı mürekkeple cümle başında belirtmiştir.
5. Kaynak olarak bazen müellifin adını –Kâdîhan gibi- bazen de eserin adını – Mecmeu'l-Fetevâ gibi- zikretmiştir.

6. Yazımda bazı kısaltmalar kullanmıştır. Teâlâ yerine “تع” aleyhisselam yerine “ع م” gibi.
7. Konuları açıklarken ayet ve hadislerle yer vermiştir.
8. Yazımda yapılan hatalar üzeri çizilerek iptal edilmiş, bazı hatalar ise farkedilmediği için olduğu gibi bırakılmıştır. Mesela “قلبك” kelimesinde bâ ve lâm harflerinin yeri değişmiş, kelime “قلبك” olarak yazılmıştır.
9. Bazen rivayetleri yorum yapmadan peş peşe sıralamıştır. Mesela namazın sırları başlığı altında pek çok rivayeti sadece nakletmiştir.
10. Müellifin yöntemine örnek olması bakımından aşağıda “Esrâru’s-Salât/Namazın Sırları” hakkındaki dokuzuncu bâbın (vr. 50 a - 67 a) bir kısmı (vr. 50 a - 53 a) tercüme edilmiştir:

Resim 8: Eserin “Esrâru’s-Salât” babının başladığı sayfa.

“Bil ki namaza devam etmek ve boyun eğerek, yalvararak eda etmek Allah katında mühim bir yere sahiptir. Allah gafil kalbin namazını kabul etmez. (Bunun delili) Allah Teâlâ’nın şu sözüdür: “Müminler kurtuluşa erdiler. Onlar ki namazlarında huşu içindedirler.” (el-Mü’minûn 23/2) Şarap ve dünya sevgisi sarhoşluğuyla gözü görmez halde iken de “namaza yaklaşmayın” (en-Nisâ 4/43) ayeti gereğince... (Allah gafil kalbin namazını kabul etmez.)

Hız. Peygamber şöyle buyurdu: "Namaz; sükûnet, tevazu, alçak gönüllülük ve pişmanlıktır. (Kılanı) Kanaat sahibi yapar."

Eski kitaplarda Allah'ın şöyle buyurduğu yazar: "Her namaz kılanın namazı kabul edilmez. Büyüklüğüm karşısında boyun eğenin, bana karşı kibirlenmeyenin, benim için aç ve fakir olanı doyuran kişinin namazı makbuldür."

Allah bazı peygamberlere şöyle vahyetti: "(Huzuruma geldiğin) Girdiğin zaman önce huşu, bedeninden hudu (boyun eğme) ve gözlerinden gözyaşı ver. Şüphesiz ki ben sana yakınum."

Cüneyd'e namazın farzları soruldu. Dedi ki: "Her şeyden ilgi ve alakayı kesmek ve mahlûkatın Rabbinin huzuruna durmaktır."

Allah bazı peygamberlerine şöyle vahyetti: "Huzurumda ağlayarak durman acizlik değildir. Çünkü ben kalbini bilen, nurumu orada gören Allah'ım."

Hız. Peygamber şöyle buyurdu: "Kul diliyle birlikte kalbinde Allah'ı kabul etmedikçe Allah onun namazını kabul etmez."

Rivayet olunur ki: Hız. Peygamber (s.a.s) bir namaz kıldırdı ve bir ayeti okumayı terk etti. Namaz bitince topluluğa "Ne okudum?" dedi. Onlar sustular. "Ubeyy aranızda mı?" diye sordu. Ubeyy "Burdayım ya Resulallah!" dedi. Peygamber "Ne okudum?" diye sordu. O da "Şu sûreyi okudun ama bilmiyorum unuttun mu yoksa ayet kaldırıldı mı yoksa başka bir şey mi oldu?" dedi. Peygamberimiz "İşte sen bunun içinsin." Sonra diğerlerine döndü ve dedi ki: "Namaza duran, safları tamamlayan ve peygamberleri onların (içindeyken) önündeyken Allah'ın kitabından kendilerine okunanı bilmeyen topluluğun hali nedir? Dikkat edin! Beni İsrail de böyle yaptı ve Allah onların peygamberlerine şöyle vahyetti: Huzuruma yalnız bedenlerinizle ve dilinizle gelip kalbinizi benden uzak tutmanız batıldır. "

Hız. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurdu: "Namaz kıldığı zaman hevasına, nefesine ve ömrüne veda ederek Mevlasına yürüyen kimse gibi namaz kıl!"

"Ey insan! Muhakkak ki sen Rabbine kavuşuncaya kadar büyük bir çaba içerisinde. Ve O'na kavuşacaksın." (el-İnşikâk 84/6)

Hız. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurdu: "Kimi namazı kötülüklerden alıkoymuyorsa onun ancak Allah'a olan uzaklığı artar."

Rivayet edildi ki Huzeyfe rükûsunu ve secdesini tamamlamayan birini gördü ve ona sen namaz kılmadın. Eğer ölürsen Allah'ın Muhammed'i (s.a.s) yarattığı fıtratın dışında bir fıtrat üzere ölürsün." dedi.

Aişe (r.a) buyurdu: "Resulullah (s.a.s) ile karşılıklı konuşurduk. O namaz vakti gelince Allah'ı tazimle meşguliyetinden dolayı sanki tanışmıyoruz gibi olurdu."

Resulullah (s.a.s) buyurdu: "Allah kalbiyle birlikte bedenini bir arada bulundurmeyen adamın namazına bakmaz. İbrahim (a.s) namaza durduğu zaman kalbinin çarpıntısı uzaklardan (miller ötesinden) duyulurdu."

Halef b. Eyyûb'e "Namazda sinek sana eziyet etmedi mi?" diye sorulunca o kişiyi kovdu ve dedi ki: "Namazımı bozacak hiçbir şeyle ilgilenmem." "Nasıl sabrediyorsun?" diye sorulunca "Fasıkların sabrediyor desinler diye ve bununla övünmek için sultanın kötülüğü altında sabrettiklerini duydum. Ben Rabbimin huzurunda dururken O'nun bir sineği yüzünden hareket mi edeyim?" cevabını verdi.

Müslim b. Yesâr Basra camiinde namaz kılariken camiin bir köşesi yıkıldı. İnsanlar toplandı. O namazdan ayrılincaya kadar bunu hissetmedi.

Ali (r.a) namaz vakti geldiğinde titremeye başladılar. "Ey müminlerin emiri sana ne oluyor?" denildiğinde "Allah'ın göklere, yere ve dağlara arz edip de onların kabul etmediği ve insanın yüklendiği ilahi emaneti ödeme zamanı gelmiştir." dedi.

Denildi ki namaz kelimesi es-salâ ya da es-sîle kelimesinden türetilmiştir. Es-salâ'nın kelime anlamı ateştir. İstilahî olarak ise "ateşle" demektir. Bundan maksat soğuşun ezasını ateşle gidermektir. Böylece söz ve hareket kişiye geri gelir, cildi yumuşar ve titremesi gider. Nura dönüşen Halil'in ateşi gibi, namaz da nur suretindeki nârdır. (İbrahim) öncesinde bulamadığı şeref ve cömertliği onda buldu. Allah onu "Sonra gelecekler arasında beni doğrulukla anılanlardan kıl." (eş-Şuarâ 26/84) övdü.

Nebi (sav)'den sahih olarak geldi:

"Allah abdest alan kimsenin parmaklarından damlayan her bir damla su için Allah'ı yetmiş dilde tespih eden bir melek yaratır. Bu tespihin sevabı kıyamete kadar onun olur/onun için devam eder.

Yine Hz. Peygamber "Tahrimedden sonra "Elhamdulillah hamden kesiran tayyiben mubarakan fihi" duasını okuyanın sevabını kim yazacak diye acele eden otuz küsur melek

gördüm. Her bir harfi için bir melek vardı. Acaba Fatiha, tespihler ve zikirler için bu nasıldır?"

Avârif'te²⁴ şöyle dedi:

Ebu Hureyre Nebi (sav)'den Allahu Teala'nın şöyle buyurduğunu söyledi:

"Namazı kulumla benim aramda ikiye böldüm. Kul ""Bismillâhirrahmânirrahîm" dediğinde Allah "Kulum beni övdü." der. O "Elhamdulillâhi Rabbi'l-Âlemîn" dediğinde "Kulum bana hamd etti." der. "Er-Rahmânirrahîm" dediğinde "Kulum beni övdü" der. "Mâliki yevmi'd-dîn" dediğinde "Kulum işini bana havale etti." der. "İyyâke na'budu ve iyyâke nesteîn" dediği zaman "Bu kulumla benim aramdadır." "İhdina's-sırâta'l-mustekîm" dediğinde "Kulumla dilediği verilecektir." der.

Kim kurtuluşu isterse huşûlu ve korkulu olması gerekir. Hz. Peygamber'in (a.s.) şu sözü namazına karşılık verilmesini isteyen kimse hakkındadır: "Namazını vaktinde kılan, abdestini, rükusunu, secdesini, huşûunu tamamlayanın namazı bembeyaz yükselir. Namaz "Beni koruduğun gibi Allah da seni korusun!" der. Göğün kapıları onun için açılır. O namazın ışığı ve nuru Allah'a ulaşınca kadar devam eder ve (namaz ona) şefa'at eder. Kim namazı vakti dışında kılsa, abdestini eksik bırakırsa, rükû, sücûd ve huşûunu tamamlamazsa (namaz) siyah ve karanlık bir şekilde yükselir. Der ki: "Beni zayi ettiğin gibi Allah amelini zayi etsin." Bu adamın namazı halkın elbise katlaması gibi dürülür, yüzüne çarpılır."

İbn Mes'ud ve Selman şöyle dedi: "Namaz ölçüdür. Kim onu doğru yaparsa hesabı da doğru olur. Kim ona vefa gösterirse kendisine vefa gösterilir. Kim eksik tartarsa Allahu Teâlâ'nın Muttaffifîn suresinde dediğini görür."

Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "İnsanların en kötüsü namazdan çalandır."

SONUÇ

Makale 21.09.2019-05.10.2019 tarihleri arasında gerçekleşen "Kudüs Üniversitesindeki Osmanlı Dönemine Ait El Yazmaları" projesi kapsamında ulaşılan bir eseri incelemektedir.

²⁴ *Avârifü'l-ma'ârif*, Sühreverdîye tarikatının kurucusu, müfessir ve muhaddis Ebû Hafs Şihâbüddîn Ömer b. Muhammed b. Abdillâh b. Ammûye el-Kureşî el-Bekrî es-Sühreverdî'ye (v. 632/1234) ait olup tarikatlar döneminde yazılan ilk eserlerden kabul edilmektedir. Hasan Kamil Yılmaz, "Sühreverdî", *DİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 38: 36-40.

Eserin içinde mevcut bazı Türkçe ibarelerin yetkili kişiler tarafından okunamaması nedeniyle eser, kütüphane kataloğuna eklenmemiştir. Bu nedenle Filistin Kudüs Üniversitesi Kütüphanesi'nde meçhul kaydıyla dosyalanmıştır. Kudüs Üniversitesi Kütüphanesi'nde yapılan incelemeler sırasında eserin kimliği tarafımızdan tanımlanmaya çalışılarak baştan sona tüm sayfaları fotoğraflanmıştır. Tespit edilen bilgiler kütüphane yönetimine bildirilmiştir. Ayrıca Türkiye'ye döndükten sonra eserin vakfedildiği yere geri getirilmesi için gerekli resmî çalışmalar başlatılmıştır.

Müseccelü'l-İmâm adlı bu el yazması eser Osmanlı dönemine aittir. Çünkü eserin müellifi Ali b. İbrahim b. Hızır b. İshak, Kastamonuludur. Kitabın sahibi üzerindeki kayıtlara göre Abdullah es-Sivasî adında bir zattır ve kitap Sivas'ta Câmi-i Kebîr yakınlarındaki bir kütüphaneye muhafaza edilmek kaydıyla vakfedilmiştir. Dönem olarak hangi tarihte yazıldığı bilinmemekle birlikte kaynaklarından ve sayfa numaralarının müellif tarafından konulmuş olmasından yola çıkarak bir tahminde bulunmak mümkündür. Ayrıca müellifin kaynaklarından *Nûru'l-İzâh*, eş-Şürünbülâlî'ye aittir ve eş-Şürünbülâlî m.1659'da vefat etmiştir. Bu da *Müseccelü'l-İmâm*'ın en erken 17. yüzyıldan sonra yazılmış olabileceğini göstermektedir.

Eser hacminin küçüklüğüne rağmen namazla ilgili konuları Hanefi fıkına göre kuşatmış ve günümüzde geçerliliğini koruyan pek çok kaynaktan istifade edilerek hazırlanmıştır. Ele aldığı her konu hakkındaki bilgilere delillerini de söz konusu kaynaklardan zikrederek yer vermiştir. Bu da hayatı ve olma ihtimali bulunan başka eserleri hakkında hiçbir bilgiye ulaşamadığımız müellifin döneminin değerli bir âlimi olduğunu düşündürmektedir.

Bu makalenin değerli bir âlimi ilim dünyasına kazandırarak onun eseri olan *Müseccelü'l-İmâm* üzerinde yapılacak yeni çalışmalara basamak oluşturacağı kanaatindeyiz. Bundan sonraki çalışma için tavsiye olunan konu, bu eserin alandaki benzer eserlerle karşılaştırılmasıdır.

KAYNAKÇA

Bedir, Murteza. “Neseî, Ebü'l-Berekât”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32: 567-568. Ankara: TDV Yayınları, 2006.

Gacek, Adam. *Arapça Elyazmaları İçin Rehber*. trc. Ali Benli, M. Cüneyt Kaya. İstanbul: Klasik, 2017.

Güngör, Mevlüt. “Cessâs”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7: 427-428. Ankara: TDV Yayınları, 1993.

Has, Şükrü Selim. “Halebî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15: 231-232. Ankara: TDV Yayınları, 1997.

İltaş, Davut. “Tahâvî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39: 385-388. Ankara: TDV Yayınları, 2010.

Özel, Ahmet. *Hanefî Fıkıh Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*. Ankara: TDV Yayınları, 2017.

Özel, Ahmet. “Kâdîhan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24: 121-123. Ankara: TDV Yayınları, 2001.

Şahin, Kamil. “Halvânî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15: 383. Ankara: TDV Yayınları, 1997.

Taş, Aydın. “Şeybânî, Muhammed b. Hasan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39: 38-42. Ankara: TDV Yayınları, 2010.

Topal, Şevket. “Şürûnbülâlî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39: 274-276. Ankara: TDV Yayınları, 2010.

Yaran, Rahmi. “Siğnâkî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37: 164-166. Ankara: TDV Yayınları, 2009.

Yılmaz, Hasan Kamil. “Sühreverdî” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38: 36-40. Ankara: TDV Yayınları, 2010.